

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Tämä on rinnakkaistallenne.

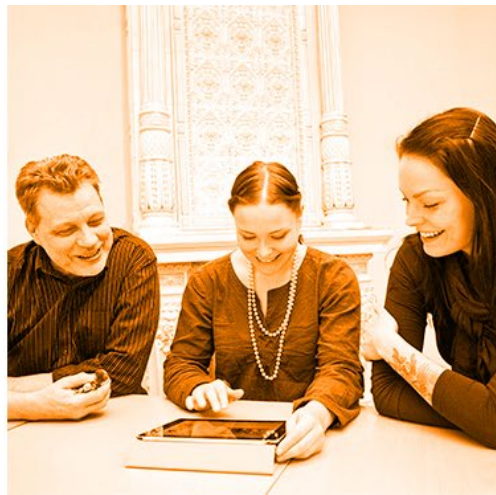
This is a self-archived version of the original article.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä /

To cite this article:

Mäkelä, Hilla 2019. Mitä AMK-kirjastossa pitää tietää digitaalisten palveluiden saavutettavuudesta? Kreodi 2.

URL: <https://www.kreodi.fi/en/30/Artikkelit/539/Mit%C3%A4-AMK-kirjastossa-pit%C3%A4-tiet%C3%A4-digitaalisten-palveluiden-saavutettavuudesta.htm>

Mitä AMK-kirjastossa pitää tietää digitaalisten palveluiden saavutettavuudesta?

Hilla Mäkelä, informaattikko, Humak

Julkisen sektorin organisaatioiden on alettava kiinnittää huomiota verkkopalveluidensa saavutettavuuteen EU:n saavutettavuusdirektiivin myötä. Direktiiviä aletaan soveltaa käytäntöön syysystä 2019 alkaen. Saavutettavuusdirektiiviä sovelletaan myös ammattikorkeakoulujen verkkopalveluihin. Myös AMK-kirjastojen tulee selvittää, ovatko niiden verkkopalvelut saavutettavia ja tarvittaessa korjata saavutettavuuspuutteet.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2016/2102) julkisen sektorin elinten verkkosivujen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta tuli voimaan joulukuussa 2016 ja sitä aletaan soveltaa portaittain syyskuusta 2019 alkaen. Ennen 23.9.2018 julkaistujen verkkopalveluiden tulee olla saavutettavia 23.9.2020 mennessä ja mobiilisovellusten 23.6.2021 mennessä. Direktiivin tavoitteena on edistää kaikkien mahdollisuutta toimia täysivertaisesti digitaalisessa yhteiskunnassa. (Ks. esim. Valtiovarainministeriö)

Mitä tarkoittaa digitaalisten palveluiden saavutettavuus?

Digitaalisten palveluiden saavutettavuudella ja esteettömyydellä tarkoitetaan sitä, että palvelut ovat kaikkien käytettävissä. Esteettömyydestä ja saavutettavuudesta puhuttaessa viitataan usein osittain samoihin asioihin. Esteettömyydellä tarkoitetaan usein esimerkiksi fyysisten tilojen saavutettavuutta liikkumisrajoitteisille henkilöille, ja digitaalisten palveluiden yhteydessä puhutaan useimmiten saavutettavuudesta. (JUHTA 2014.)

Saavutettavaa verkkopalvelua pystyvät käyttämään myös sellaiset henkilöt, joilla on toimintarajoitteita aisteissa tai motorisissa tai kognitiivisissa kyvyissä. Tällaisia rajoitteita ovat esimerkiksi heikko näkö tai kuulo, fyysiset rajoitteet ja lukivaikeudet. Saavutettavista palveluista hyötyvät kuitenkin kaikki käyttäjät. Esimerkiksi, jos verkkopalvelussa on käytetty selkeää kieltä, on kaikkien käyttäjien helppo ymmärtää palvelun sisältöä. Suurimmalla osalla meistä on toimintarajoitteita jossain vaiheessa elämäänsä. Esimerkiksi ikääntymisen myötä näkö voi alkaa heiketä, jolloin pienellä fontilla kirjoitetun tekstin lukemisesta tulee vaikeaa. Toimintarajoite voi olla myös väliaikainen. Esimerkiksi kätensä loukanneen motoriset kyvyt ovat hetkellisesti heikentyneet, eikä hän ehkä pysty käyttämään hiirtä. Saavutettavuudesta on hyötyä myös esimerkiksi silloin, kun palvelua käytetään hitaalla verkkoyhteydellä, sivusto on käyttäjälle vieraskielinen tai käyttäjä käyttää internetiä harvoin. (Kehitysvammaliitto 2018a.)

Saavutettavuus on yhteydessä myös käytettävyyden sekä käyttökokemuksen käsitteisiin. Käytettävyys tarkoittaa sitä, miten helppoa, miellyttävää ja tehokasta verkkopalvelun käyttö on todellisessa käyttötilanteessa palvelun suunnitellulle kohderyhmälle. Käytettävyys vaikuttaa siihen, miten hyvin käyttäjä saavuttaa tavoitteensa palvelussa. Käyttökokemuksella puolestaan tarkoitetaan tuotteen tai palvelun käyttämiseen liittyvää kokonaisvaltaista kokemusta, johon vaikuttavat niin tuotteen käyttöliittymä, käytettävyys kuin ulkoasukin. Käytettävyys ja käyttökokemus eivät yksinään takaa sitä, että verkkopalvelu on myös esteetön ja saavutettavissa, vaan saavutettavuus vaatii suunnittelua ja testaamista. (JUHTA 2014.)

Miten verkkopalvelun saavutettavuutta voi arvioida?

EU:n saavutettavuusdirektiivissä digitaalisten palveluiden saavutettavuudelle määritellään minimitaso, eli taso joka palvelun on vähintään täytettävä. Eurooppalaisen EN 301 549 -standardin tekniset saavutettavuusvaatimukset perustuvat World Wide Web Consortiumin (W3C) laatimiin Web Content Accessibility Guidelines 2.1 (WCAG 2.1) -saavutettavuusohjeisiin. Ohjeita voi käyttää apuna omien verkkopalveluiden saavutettavuuden arvioinnissa, sillä ohjeet sisältävät saavutettavan verkkosisällön periaatteita, ohjeita ja testattavia onnistumiskriteereitä. Ohjeita noudattamalla verkkosivujen sisältö voidaan tehdä saavutettavaksi laajalle joukolla ihmisiä, joilla on vammoja tai rajoitteita. Saavutettavuusdirektiivin vaatimukset täyttääkseen, palvelun on täytettävä ohjeiden tason A- ja AA-vaatimukset. WCAG -ohjeiden versio 2.1 ilmestyi kesällä 2018 ja niiden epävirallinen suomennos löytyy Kehitysvammaliiton Papunet-palvelusta (<http://papunet.net/saavutettavuus/verkkosisallon-saavutettavuusohjeet-wcag>).

WCAG-ohjeissa verkkosaavutettavuuden periaatteet ovat havaittavuus, hallittavuus, ymmärrettävyys ja lujatekoisuus. Havaittavuudella tarkoitetaan sitä, että verkkosivujen tieto ja käyttöliittymän toiminnot, kuten painikkeet ja tekstikentät, on esitettävä tavoilla, jotka käyttäjä voi havaita. Toimintojen tulee olla havaittavissa myös silloin, kun verkkosivua käytetään apuvälineillä, kuten ruudunlukuohjelmalla. Hallittavuus tarkoittaa, että kaikki verkkosivuston toiminnot tulee voida suorittaa eri välineillä, kuten hiirellä, näppäimistöllä ja ruudunlukijalla. Ymmärrettävyys tarkoittaa, että verkkosivuilla olevan tiedon on oltava kielellisesti ymmärrettävää ja käyttöliittymän toiminnan loogista ja ymmärrettävää. Lujatekoisuudella tarkoitetaan sitä, että verkkosivun sisältö voidaan tulkita luotettavasti eri laitteilla ja ohjelmilla. (Kehitysvammaliitto 2018b)

Saavutettavuusohjeiden perusteella tapahtuvan arvioinnin lisäksi on suositeltavaa myös testata palvelun saavutettavuutta oikeilla käyttäjillä (McGarth 2016, 15). Saavutettavuuden arvioinnin apuvälineenä voidaan käyttää myös erilaisia verkossa toimivia teknisen saavutettavuuden arviointiin tarkoitettuja työkaluja, kuten Wave Web Accessibility Evaluation Tool -työkalua (<https://wave.webaim.org/>). Nämä työkalut eivät kuitenkaan yksin riitä verkkosivun saavutettavuuden arviointiin sillä, niiden avulla voidaan havaita vain teknisiä saavutettavuuspuutteita. Esimerkiksi työkalun avulla voidaan huomata, että verkkosivun kuvista puuttuvat tekstivastineet. Saavutettavuuden kannalta on kuitenkin olennaista myös, että tekstivastineet välittävät kuvissa olevan informaation. Tällaisia laadullisia saavutettavuusongelmia ei automaattisten työkalujen avulla pystytä havaitsemaan. Esimerkiksi

tämän jutun ensimmäisen kuvan tapauksessa tekstivastine ”kuva 1” ei kerro kuvan sisällöstä mitään käyttäjälle, joka ei voi nähdä kuvaa. Parempi tekstivastine olisi ”kuvassa nuori nainen käyttää tietokonetta”.

Kuva: Humak Finnan etusivu Wave Web Accessibility Tool -työkalulla tarkasteltuna

Saavutettavuusdirektiivi AMK-kirjastoissa

Saavutettavuusdirektiiviä sovelletaan myös ammattikorkeakouluihin ja siten myös amk-kirjastojen digitaalisiin palveluihin, kuten verkkosivuihin ja hakuportaaleihin. Kirjastojen tulee siis huolehtia siitä, että niiden ylläpitämät digitaaliset palvelut täyttävät saavutettavuusdirektiivin vaatimukset. Omat palvelut kannattaa käydä läpi WCAG 2.1. ohjeiden sekä saavutettavuuden arviointityökalun avulla. Jos omasta organisaatiosta ei löydy saavutettavuusasiantuntijaa, kannattaa mahdollisesti tilata ulkopuolisen asiantuntijan arviointi.

Direktiivi edellyttää myös, että palveluihin laaditaan saavutettavuusseloste, jossa kerrotaan, mitkä palvelun osat eivät ole saavutettavissa, syyt siihen sekä tieto mahdollisista tarjolla olevista vaihtoehdoista saada vastaava sisältö käyttöönsä saavutettavassa muodossa. Selosteeseen tulee myös liittää käyttäjille ohjeet siihen, miten organisaatiolle voi ilmoittaa palvelussa havaituista saavutettavuusongelmista. Myös verkkopalveluissa olevien toimisto-ohjelmilla laadittujen tiedostojen saavutettavuus tulee tarkistaa.

Direktiivi koskee myös ammattikorkeakoulukirjastojen omia Finna-näkymiä. Finna-wikissä kerrotaan, että Kansalliskirjaston Finna-toimisto vastaa siitä, että Finnan koodi on WCAG 2.1. -ohjeiden mukainen. Myös saavutettavuusseloste lisätään Finnoihin keskitetysti. Finnaan kuuluvien organisaatioiden tulee itse huolehtia siitä, että hallintakäyttöliittymän kautta sivupohjiin ja tyylitiedostoihin tehdyt muutokset ovat WCAG 2.1 -ohjeiden mukaiset. Organisaatioiden tulee esimerkiksi huolehtia, että niiden omissa näkymissä käytetyt värit ovat ohjeiden mukaiset eli tekstin ja taustan välisen kontrastisuhteen tulee olla riittävän suuri. Organisaatioiden tulee myös huolehtia, että niiden Finnaan tuottama sisältö on kieleltään selkeää ja ymmärrettävää. (Finnan saavutettavuudesta kerrotaan lisää Kiwissä (<https://www.kivi.fi/display/Finna/Saavutettavuus>).

Celia on koonnut verkkosivuilleen (<https://www.celia.fi/saavutettavuus/tietoa-saavutettavuudesta-kirjastoille/>) vinkkejä siitä, miten kirjastot voivat parantaa digitaalisten aineistojensa ja palveluidensa saavutettavuutta. Sivuilta löytyy ohjeita esimerkiksi siitä, miten kirjastot voivat ottaa lukemisesteiset asiakkaansa paremmin huomioon aineistojen hankinnassa. Lukemisesteisille asiakkaille äänikirjat ja e-kirjat ovat painettuja kirjoja paremmin saavutettava muoto. Celia antaa verkkosivuillaan myös ohjeita saavutettavuuden huomioimiseen aineistojen hankinnassa. Sivuilta löytyy myös tietoa joidenkin kotimaisten ja ulkomaisten e-kirjapalveluiden saavutettavuudesta.

Hilla Mäkelä, informaattikko, Humak & opiskelija tradenomi YAMK (Tulevaisuuden innovatiiviset digitaaliset palvelut), Laurea

Lähteet

Celia. Tietoa saavutettavuudesta kirjastoille. <https://www.celia.fi/saavutettavuus/tietoa-saavutettavuudesta-kirjastoille/>, viitattu 28.1.2019.

Kansalliskirjasto. Finna-wiki. Saavutettavuus. <https://www.kiwi.fi/display/Finna/Saavutettavuus>, viitattu 28.1.2019.

JUHTA – Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta (2014). JHS Suositukset. JHS 190: Julkisen hallinnon verkkopalvelun verkkopalvelujen suunnittelu ja kehittäminen. <http://www.jhs-suositukset.fi/suomi/jhs190>, viitattu 27.1.2019.

Kehitysvammaliitto (2018a). Saavutettavuus. <http://papunet.net/saavutettavuus/kuka-hyotyy-saavutettavuudesta>, viitattu 28.1.2019.

Kehitysvammaliitto (2018b). Verkkosisällön saavutettavuusohjeet (WCAG).

<http://papunet.net/saavutettavuus/verkkosisallon-saavutettavuusohjeet-wcag>, viitattu 28.1.2019.

McGarth, Luke (2016). How to Meet Web Content Accessibility Guidelines 2.0.

Valtiovarainministeriö. Saavutettavuus. <https://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>, viitattu 28.1.2019.

Lisää aiheesta

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/2102, annettu 26 päivänä lokakuuta 2016, julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016L2102>.

W3C (2018). Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1.

<https://www.w3.org/TR/WCAG21/>.